

**- METÄSSÄ OLLAA.
- ME TÄSSÄ OLLAA.**

ANNE NIMELL

OHJAUKSEN KOULUTUSOHJELMA

**- METÄSSÄ OLLAA.
- ME TÄSSÄ OLLAA.**

ANNE NIMELL

TIIVISTELMÄ

Päiväys: 5.4.2016

TEKIJÄ Anne Nimell	KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Ohjauksen koulutusohjelma		
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI - METÄSSÄ OLLAA. - ME TÄSSÄ OLLAA.	KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 45 s.		
TAITTEELLISEN / TAITTEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI Panoraama (ensi-ilta 13.2.2015, Teatterikorkeakoulu, Teatterisali)			
Taiteellinen osio on suoritettu TeaKissa ☒ Taiteellinen osio on suoritettu muualla (tekijänoikeuksista on sovittu) ☐			
Kirjallisen osion/tutkielman saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐	Opinnäytteen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐
<p>Kirjallinen opinnäytteeni käsittelee ajattelua ja reitin etsimistä ajatteluuni. Kullakin on oma reittinsä ja kaikki osaavat ajatella. Minulle ajattelu on ruumiillista. Myös sanani elävät ruumiissani.</p> <p>Käytän kirjallisessa opinnäytteessäni esimerkkeinä omia töitani ja niiden työprosesseja. Esimerkkiteoksina käytän pääasiassa kahta eri teostani. Yksi niistä on koulun sisällä tapahtunut <i>Panoraama</i>. Toinen niistä, <i>Kukin</i>, on koulun ulkopuolinen. Se on myös ensimmäinen kokonainen työni ammattiohjaajana.</p> <p>Kirjoitan antautumisesta työprosessissa. Kerron kielen hajoamisen kokemuksesta ohjaajana, työryhmän jäsenenä, taiteilijana teosteni ulkopuolella sekä katsojana. Avaan suhdettani esitystilaan. Kirjoitan maisemasta ja suhteistani siihen, käyttäen esimerkkinä taiteellista lopputyötäni Panoraamaa. Viittaan tilasta ja maisemasta kirjoittaessani myös Wolfgang Schivelbuschin kirjoittamaan Junamatkan historia-kirjaan ja tuon mukaan Sosiaali- ja maantieteilijä Doreen Massey'n ajatuksia tilasta ja paikasta.</p> <p>Kirjoitan ohjaajan ruumiista. Käsitteelen ohjaajan roolia. Kirjoitan sanojen katoamisesta, eli yhteyden katoamisesta omaan ruumiiseen. Koen että minulta ohjaaja-roolin vuoksi odotetaan kykyä artikuloida jotain, johon en koe aina omaavani sanoja tai puhetapaa. Pohdin milloin tuollainen unohdus ja sanojen hajoaminen on turvallista ja olennainen osa taiteen tekemistä minulle, ja milloin ja miksi on hetkiä, jolloin vaikenen ahdistuneena kun sanoja ei ole. Silloin saatan luulla olevani kykenemätön ajattelemaan. Etsin ja löydän omaa tapaani käyttää sanoja ja ajatella. Kirjoitan sanojen ruumiillisuudesta.</p> <p>Kirjoitan katsojana olemisesta ja esityksen ulkopuolella olemisesta ohjaajana. Suomalainen teatteriperinne pohjaa harrastajateattereihin. Se luo oman keskustelu- ja katsojakulttuurinsa. Pysin löytämään reitin kuulla itseäni, jotta voisin osallistua keskusteluun. Haluan kutsua ja nimetä monenlaisia esityksiä ja työtapoja teatteriksi, jotta teatteri saisi olla laajaa ja vapaata sekä vapaasti toinen. Ymmärrys on minulle ruumiillista ja kokemuksellista. Mutta se ei sulje pois kykyä analysoida. Kokemuksellisuus ja analyysi eivät sulje pois toisiaan, ne ovat erilaisia, yhteydessä ja kontaktissa toisiinsa. Sellaisen ohjaajaroolin ymmärrän ja tunnistan. Keskustelevan roolin.</p>			
ASIASANAT			

teatteri
panoraama
maisema
kieli
sanailu
sanattomuus
puhuminen
tieto
ohjaajan ruumis
ohjaaja
taiteilijuus
teatteriohjaus
henkilökohtaisuus
ajattelu
työprosessi
tyhjyys
antautuminen
tila
paikka
sivurooli
kesto
katsoja
dramaturgia
unen logiikka

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	9
RAKASTAN	11
<i>Antaudun</i>	12
<i>Hengittävä tila</i>	15
<i>Kieli hajoaa</i>	21

AJATTELEN	24
<i>Sanojen voima</i>	25
<i>Ohjaajan ruumis</i>	28
<i>Unen logiikka – Ja vitut.</i>	30
<i>Ajattelua.</i>	32

LÄHTEET	44
<i>Viitteet ja muu mainittu lähdekirjallisuus</i>	44
<i>Mainitut suulliset lähteet</i>	44
<i>Valokuvat</i>	44

LIITTEET	45
<i>Työryhmät</i>	45
<i>Taltiointi</i>	45

JOHDANTO

Kirjallinen opinnäytteeni jakautuu kahden sanan alle: *Rakastan* ja *Ajattelen*. Rakastan sinua. Ajattelen sinua. Ne eivät ole toistensa vastakohtat. Ne ovat kaksi erilaista asiaa yhdessä. Ja ne voivat olla myös toisistaan vaikuttuneita tai kertoa toisistaan. Minussa on myös ohjaajana aina vähintään kaksi. Se on minun kokemukseni.

Rakastan osiossa kirjoitan työprosessissa tapahtuvasta aktiivisesta antautumisesta kohti. Sitten kirjoitan siitä, kuinka koen ja käsitän tilaa ohjaajana. Sen jälkeen avaan kielen läpi menemisen kokemustani teosta tehdessä.

Ajattelen osiossa kirjoitan sanojen voimasta ja omasta sanattomuuden kokemuksestani. Avaan ajatustani ohjaajan ruumiista. Sitten puran määritelmää unen logiikka. Sen jälkeen kirjoitan ajattelemisesta yhdessä, josta yhtenä esimerkkinä on videolta litteroituja pätkiä esityksestä *Panoraama*, joka oli taiteellinen lopputyöni. Esityksen ensi-ilta oli 13.2.2015 Teatterikorkeakoulun Opetusteatterin Teatterisalissa.

Panoraaman lisäksi käytän esimerkkinä omista töistäni myös syksyllä 2015 tekemääni työtä. *Kukin* sai ensi-iltansa 9.12.2015 Ylioppilasteatterilla. Se on Ylioppilasteatterin uusien, syksyllä 2015 valittujen jäsenten, ensimmäinen produktio. Työhöni kuului ohjauksen, dramaturgian ja lavastuksen lisäksi myös pääsykokeiden järjestäminen ja uusien jäsenten koulutuksesta vastaaminen. Molempien töiden työryhmäläisten nimet löytyvät liitteenä.

Kirjoittaessani kirjallista opinnäytettäni, opettelin samalla myös kirjoittamaan. Tai löytämään reittiäni sanojen kautta ajatteluun. Olen ajatellut olevani sanaton. Aloin kuulla tätä työtä kirjoittaessani omaa ääntäni ja kieltäni. Huomasin että minulla on voimakas suhde sanoihin.

Vielä yksi asia.

Haaveammattini lapsena oli merimies. Kaksi maailmaa ja minussa ne olisivat yksi. Satamassa täyteläistä ja ihmistäyteistä, pulppuavaa, pakahduttavaa, keveää, loputtoman hauskaa elämää. Merellä (puupurjelaivassa) harmaa meri, loputon ihana melankolinen yksinäisyys, vahvasti ytimissä tuntuva merituuli, kylmyys, tylsyys, kova työ, askeettisuus, keinuva ajaton maailma.

Ennen olisin vain sanonut merimies. Ajatellut että ihmiset tietävät ja kuvittelevat siihen liittyviä asioita ja haaveita. Että yksi sana on niin voimakas että se riittää, että useampi sana voisi jo viedä pois mahdollisuuden kuvitella. Nyt kerron enemmän. Haluan voi sanoittaa. Tämän olen oppinut.

RAKASTAN

Teimme ystäväni, luokkakaverini ja kollegani Henriikka Himman kanssa *Treffit*-nimisen esityksen Sukupuoli- ja Roolifestivaaleille keväällä 2014. Harjoitusprosessiin kuului, että kävimme yhdessä treffeillä. Välillä annoimme treffeille otsikoita. Välillä veimme toisiamme treffeille sen ihmisen tai asian kanssa, jota toinen toivoi. Vuorotellen toinen suunnitteli toiselle treffit. Kokosimme näin materiaalia tulevaan esitykseen. Henriikka pyysi minulta treffejä itsensä kanssa. Vein siis Henriikan treffeille Henriikan kanssa. Tuona iltana osasin maagisesti avata kuohuviinipullon, ilman että olin sitä aiemmin tehnyt tai harjoitellut, koska Henriikka on taitava avaamaan kuohuviinipulloja. Sen jälkeen myös minä, Anne, olen osannut avata kuohuviinipullon.

Ollessani ”Henriikka” en yrittänyt kuitenkaan olla kuin hän, tai esimerkiksi näyttää häneltä. Koin myös samalla olevani selkeämmin Anne kuin yleensä, tietoisempi siitä. Se oli kiinnostava matka siihen kenet näkee kun tapaa toisen ihmisen. Olenko myös itse itselleni aina toinen? Kun kohtaan itseni, silloin myös toinen saa olla toinen. Tämä muistutti minua siitä voimasta, joka roolilla voi olla. Kokemus jonain toisena olemisesta ja samalla pysymisestä voimakkaasti minuna.

Myös teos on minulle aina toinen. En ole se, en omista sitä. Mutta sen tekeminen voi muuttaa minua ja minä sitä.

Myös ohjaajana koen oppineeni tai omaksuneeni asioita, koska ne liittyvät muilta saamaani rooliin tai rooliin, jonka aistin ohjaajalta odotettavan. Kuinka suojelen ja muistan oman haluni silloin kun koen etten tunnista itseäni tai minulle annettua ohjaajan roolia? Kun koen etten pysty tai uskalla. Ehkä muistamalla missä olen turvassa? Työprosessissa olen kokenut olevani turvassa ja osaavani kommunikoida.

Käsittelen seuraavaksi työprosessia. Käyttämäni esimerkkityöt, *Panoraama* ja *Kukin*, ovat sellaisista prosesseja, joissa teoksen lähtöidea, tai impulssi tehdä se, on tullut minulta.

Antaudun

Teoksen tekemisessä on minulle olemassa mahdollisuus jonkin vieraan kohtaamiseen, joka muuttaa minua tai ymmärrystäni. Se on minulle arvokasta.

Huomaan joutuvani aina jossain vaiheessa, kun aloittelen työprosessia, valitsemaan aionko oikeasti tehdä työn ja antautua sille vai huijaanko itseäni. Mitä huijaaminen sitten olisi? Sitäkö etten oikeasti ole kiinnostunut tai halua tehdä kyseistä työtä? Etten aio kohdata sitä ja antaa sen vaikuttaa minuun. Olisiko mahdollista tehdä jokin työ niin? En tiedä. Ehkä en muista niitä töitä, jotka olen tehnyt ilman että olen valinnut olla niiden edessä auki. Koen että teen jollain lailla joka kerta viimeistä työtäni, vaikka tietenkään tiedän että luultavasti tulen tekemään taas seuraavan.

Työn aloittamisessa ja sille aidosti antautumisessa on jonkinlainen vastustus, koska tietää asioiden olevan merkityksellisiä. Yleensä kun huomaan tämän, alan jo antautua. Muutun aktiiviseksi. Innostun ja hullaannun. Rakastun. Vai rakastuinko jo aiemmin, mutta muuttamalla aktiiviseksi myös rakastan? Ehkä rakkaus on minulle liikkeelle paneva voima uskaltaa mennä kohti?

Jossain kohtaa harjoitusprosessia saattaa käydä niin, etten tiedä mistään mitään. Ei ole mitään. Sitten sitä ihmettelee, että mitäs sitä oli alkujaan edes kuvitellut tekevänsä. Se tuntuu olevan olennainen osa tai vaihe. Tyhjiys.

Taiteellisessa opinnäytteessäni *Panoraamassa* ensimmäiset kaksi viikkoa harjoituskaudesta pelkäsin jääväni kiinni siitä, etten itse asiassa tiedä mistään mitään. Vaikka olin viettänyt jollain tapaa noiden asioiden kanssa, joista

lähdimme työtä tekemään, jo useamman vuoden. Se ei kuitenkaan haitannut työntekoa. Teimme paljon asioita ja materiaalia syntyi. Se oli hyvä vaihe, ja mielestäni myös oleellinen, kun vain uskalsin olla tuon kokemuksen kanssa, ottaa sen vakavasti ja samalla nauraa sille. Usein suunnittelenkin esitystä, jotta voin luopua suunnitelmistani. Valmistan itseäni uskaltamaan olla uuden äärellä.

Käytän sanaa tyhjiys kuvaamaan positiivista tilaa ja kokemusta, joka ei ole hallittu ja läpeensä määritelty. Tyhjiys on täynnä potentiaalia, siellä on tieto ja ydin. Se on aktiivinen tila. Teen ohjaajana ja työryhmän jäsenenä ja taiteilijana rajauksia, jotta tyhjiys pääsisi olemaan. Tarkoitin tyhjiydellä kaikkea sitä, missä merkitykset pääsevät syntymään. Missä asiat kohtaavat ja alkavat kohtaamisen kautta puhua jostain. Tyhjiyteen mahtuu ajatella.

Yleensä tämä on vaihe, jossa meillä on työryhmänä jo jonkinlainen suunta tai tila minkä äärellä vietämme yhdessä aikaa.

Paljonko minun sitten pitää rajata, määritellä ja hallita? Panoraamassa impulssi tehdä kyseinen teos tuli minulta. Kerroin prosessin alussa minkäläisten kysymysten ja innostusten äärellä olen.

Panoraama (en muista missä vaiheessa työprosessia keksin nimen, mutta itselleni yllättävän ajoissa kyllä) oli lopputyöni ja halusin tehdä esityksen koulun Teatterisaliin yhdessä työryhmän kanssa, joka ei olisi mahdolloman iso. Ja jossa olisi ihmisiä, joiden kanssa haluaisin sen yhdessä tehdä. Minulla oli vuosien varrella muhnut maailmoja ja henkilöitä. Aavistuksia niistä. Kerroin noista aavistuksistani työryhmälle. Esteetikko-ortodoksimunkki-hahmot esimerkiksi, jotka lopulta olivat mielestäni samat kuin *Panoraaman* päähahmot eli mummot. Mummot taas syntyivät näyttelijöiden improvisoidessa harjoituksissa, mutta tunnistin ne jossain vaiheessa prosessia samoiksi hahmoiksi kuin mielessäni aiemmin vilahdelleet munkit. Minulle oli kerääntynyt monenlaisia materiaaleja.

Pohdin halua näyttää kauneutta. Muutun itse välillä sellaiseksi, että vain osoittelen haltioituneena näkemiäni asioita että ”Kato”. Yleensä kanssani oleva huomauttaa ystävällisesti jossain kohtaa että kyllä ja tajuan lopettaa taantumiseni innostuneen lapsen tasolle. Tai kun näen jotain kaunista, tulee minulle usein mieleen joku, jolle haluaisin sen näyttää tai joku jonka kanssa jakaa tuo kokemus. Tästä tein yksinkertaisen päätelmän, että halu näyttää kauneutta lisää rakkaudellisia ajatuksia ja halua jakaa. Kolmanneksi siihen liittyy kysymys taiteen ja kauneuden suhteesta. Miten kauneus määrittyi, oli minulle toissijaista ja vapaata. Tämän kerroin työryhmälle.

Esitin kysymyksiä. Mitä voisi olla intiimi laulu? Olin miettinyt sitä, mutten ollut päässyt itsekseeni kovin pitkälle ajatuksessa. Käytin jakamiseen monenlaisia materiaaleja, kuvia, leffoja, ääniä, kokemuksia, maisemia, olotiloja, ilmiöitä. Ehdotin että teemme viikonloppureissun junalla Viipuriin. Katsoimme *Moskova ei usko kyyneliin* –elokuvan. Luin muille ääneen *Junamatkan historia* –kirjan maisemaa käsittelevän osuuden. Luimme myös kirjoittamiani tekstejä. Niistä ei yksikään päätynyt sellaisenaan näyttämölle, mutta niistä siirtyi jokin rakenne, tunnelma, puhetapa, henkilö, teko. Kerroin kaiken mitä osasin kertoa siitä, millaisia ajatuksia, haaveita ja ideoita minulla oli ollut siihen mennessä tulevasta esityksestä. Kerroin rakastavani aukeita paikkoja, joissa aukeaa suuri taivas.

Keskustelimme. Kysyin mikä kutakin kiinnostaa juuri nyt. Tein niin, koska ajattelen sen olevan tietoa meille toisistamme taiteentekijöinä. Opimme tuntemaan toistemme ajattelua.

Alusta asti opettelimme työryhmänä keskustelemaan yhdessä. Se alkoi jaetusta matkakokemuksesta Viipurissa. Kerroin että minulle on olennaista olla uuden äärellä, koska ajattelen että ymmärryksen laajeneminen voi syntyä muun muassa sitä kautta. Ja ettei se tarkoita minulle sitä, että yrittäisin olla tietämättä.

Sen minkä äärellä lopulta työssä olimme, määrittyi työprosessin aikana ja sanoitin sitä ääneen pitkin matkaa. Että nyt koen tai huomaan että olemme tämän ja tämän äärellä. Ja houkutin myös muita olemaan sille herkkänä. Esityksessä oleva materiaali koostui minun tuomien lähtökohtien ja materiaalien kohtaamisesta työryhmän kanssa ja siitä syntyvästä materiaalista sekä meidän työryhmänä yhdessä vietetystä ajasta.

Eli paljonko rajata, määritellä ja hallita? Rajaan, määrittelen ja hallitsen sen verran että kommunikoin, voin ja uskallan tuoda ajatteluni esiin, kykenen kohdata. Itseni kanssa, työryhmän kanssa, materiaalin kanssa, maailman kanssa. Rajata ja määritellä sen verran, että on turvallista olla tietämättä.

Hengittävä tila

Suhteeni esitystilaan on kuunteleva ja utelias. Aistin, olen, koen, ajattelen, huomaan, leikin, vaikutun.

Panoraamassa katsomon takana oli koko esityksen ajan kaksikymmentä metriä leveä ja viisi metriä korkea valkoinen pitsiverho, johon heijastettiin kolmella tykillä talvinen rauhallinen merenrantamaisema. Tykit toimivat myös tilan ”yleisvalona”. Katsojat näkivät maiseman tullessaan tilaan sisälle. Katsomoon käveltiin näyttämön läpi. Katsomo oli kahdessa rivissä oleva loiva, noin kaksikymmentäviisi metriä leveä, puolikaari. Näyttämö oli leveydeltään noin kolmekymmentäviisi metriä ja niin leveä, ettei katsomossa istuessa yhdellä katseella voinut hallita kaikkea kääntämättä päätään. Näyttämön takaseinä oli noin kahdeksan metrin päässä katsojasta. Katsoja oli hiukan kuin sylissä. Hän oli tullessaan kävellyt katsomoon näyttämön poikki.

Näyttämö oli melko tyhjä, siellä täällä oli muutamia esineitä tai viitteitä paikoista. Irto saunanovi. Pyörönäyttämö, joka oli katsomosta katsottuna ihan oikeassa takareunassa. Pieni lipasto, jossa oli päällä muutama kuppi.

Meriheiniä roikkumassa yhdessä kohtaa, toisessa kohtaa makaamassa lattialla sekä pystyssä isossa sinisessä muovisangossa.

Ovet suljetaan, kun katsojat ovat päässeet istumaan.

Mummot, Ruth (Antti Heikkinen), Armi (Minerva Kautto) ja Kaarina (Joonas Kääriäinen), istuvat valmiina pyöreän pöydän ääressä katsojien tullessa sisään. He napostelevat ja katselevat yleisöön tulevia ihmisiä. Meidät suljetaan mummojen maailmaan ja he alkavat viedä.

Valoa on eniten näyttämöllä mummoissa, valo osuu pöydän ääreen kuin ulkoa ikkunasta sisälle lankeava valo. Neljään minuuttiin ei sanota mitään.

Korkeintaan pieniä kuiskauksia vain, joista ei saa selvää. Joihin yksi hahmoista, Kaarina, heilauttaa kättään ja kuiskaa ”Ei mitää”. Tuossa ajassa valo on siirtynyt tilassa useamman metrin, pois mummoista. Mummot huomaavat sen ja alkavat kantaa pöytää kaikkine tavaroineen ja tuolejaan sinne missä valo on. Ovien sulkeuduttua reiluun kymmeneen minuuttiin ei esityksessä vielä sanota mitään, ollaan vaan. Se on dramaturgisesti ajateltu lukuohje. Kokemuksellinen kesto lukuohjeena, esityksen maailmaan laskeutumiseksi ja saapumiseksi. Se on tämän esityksen ja sen henkilöiden

ruumiilliseen kokemukseen saattamista. Näyttelijät tekevät sen myös omalla olemisellaan. Esityksen aikana mummot kantavat kahvipöytää tavaroineen ja tuoleineen. Ensin keskeltä hieman katsomosta katsottuna oikealle, hiukan taemmas kuin alussa. Sitten näyttämön oikeassa reunassa taaempana olevalle pienelle pyörönäyttämölle. He kantavat kaiken hitaasti itse. Jokaisella mummolla on oma fysiikkansa, joka muotoutui harjoitusprosessin aikana. Mummojen ikää ei tarkkaan tiedä, he ovat vanhoja ja iättömiä samaan aikaan. Tai heissä on kaikki iät. Välillä varsinkin Ruth on kuin vanha pappa, kun vaatetus muuttuu, vaikka näyttelijäntyöllisesti hän jatkaa Ruthin fysiikkaa. Välillä näyttää siltä, kuin mies olisi pukeutuneena mummon vaatteisiin. Mikä oli kahden heistä kohdalla myös totta.

Harjoitusprosessin aikana teimme näyttelijöiden kanssa erilaisia Maisemankertoja. Tehtävänanto oli tulla paikalle, kertoa paljon aikaa käyttäen ja taukoja pitäen millaisessa maisemassa oli ja sitten kadota. Maisema saattoi ja sai olla millainen tahansa. Metsä, kaupunki, talon sisällä oleva yksi huone. Esitykseen päätyi lopulta Kalastaja. Hän ilmaantui paikalle yhden mummoista, Ruthin, laitettua lippiksen päähänsä. Kalastaja kertoi kalapaikat ja noihin paikkoihin liittyviä muistoja. Katosi ja muuttui takaisin mummoksi. Kohtaus oli ydinhetkiä esityksessä.

Minulle tuossa kohtauksessa samaan aikaan ovat läsnä mummo Ruth ja hänen edesmennyt miehensä Kalastaja. Se että naisroolilla on nimi ja miehellä ei, kommenttiketjuna loputtomiin nimettömiin naisrooleihin. Se että mies esittää samaan aikaan naista ja miestä. Puheen rytmityksessä olevaa piinaavan pitkää vallankäyttöä taukoineen. Kohtaus naurattaa minua tunnistettavuudessaan. Se on samaan aikaan rakastettava ja se sattuu minuun ja surettaa. Siinä on kuollut ja elävä, suuri rakkaus ja myötätunto. Ajattelen sitä katsoessani että ”Miten joku on voinut rakastaa jotain niin paljon, että suostuu kuuntelemaan tollasta?” ja kuitenkin samalla olen itsekin katsojana täysin hänen puolellaan. Rakastan. Kohtauksessa yksi ihminen määrittää sanoillaan, rytmityksellä, olemisellaan tilaa. Ja minä suostun kuuntelemaan.

Puhutaan kalapaikoista. Niitä ei kukaan näe tyhjässä teatteritilassa kuvitellun veden alla. Ja kuitenkin näkee. Tuollaista tietoa, kuin tietoa kalapaikoista, syntyy ajan kanssa ja ehkä sukupolvelta toiselle siirtyvänä. Ja tuon kaiken ankkurina on MAISEMA.

Maisema on minulle ruumiillinen kokemus.

Sosiaali- ja maantieteilijä Doreen Massey kirjoittaa tilan samastamisesta karttoihin. Se luo kuvitelman kuin jokin kartalla näkyvä alue olisi tyhjää ja määrättävissä. Pinta-alaa, jota voi rajata sattumanvaraisesti, myydä ja ostaa maata. Myös junanikkunasta näkyvä maisema on kuin pintaa. Sinne on ihana kuvitella ja ajatella kaikkea. Mutta harha, että hallitsisin ja kokisin sitä, on ongelmallinen. Wolfgang Schivelbusch Junamatkan historia – kirjassaan kirjoittaa suhteemme muuttumisesta maisemaan junamatkailun myötä. Hän kirjoittaa siitä, kuinka ikkunasta näkyvä maisema on liikkeen kautta syntyvä näkymä, jonka ohimenevyys mahdollistaa kokonaisuuden eli yleisnäkömän käsittämisen. Schivelbusch (1996: 57) siteeraa Dolf Sternbergeriä:

Dolf Sternberger on käyttänyt käsitteitä panoraama ja panoraamainen kuvaamaan 1800-luvun eurooppalaista havainnointia ja pyrkimystä nähdä erilaiset asiat erottelematta niitä toisistaan. Sternberger toteaa: ”Eurooppalaisista ikkunoista avautuvat näkymät ovat menettäneet kokonaan syvyysulottuvuuden ja niistä on tullut ainoastaan osa itseään ympäröivää panoraamamaailmaa, joka on pelkkä maalattu pinta.” Sternbergerin mielestä uudenaikainen liikenne, erityisesti rautatie, on vastuussa siitä, että maailma alkoi näyttäytyä panoraamana

Schivelbusch (1996: 59) jatkaa:

Panoraamaan tottuneet ihmiset eivät enää kokeneet maiseman haihtuvan, sillä haihtuvasta todellisuudesta oli tullut uusi, normaali todellisuus. Tämä johtui siitä, että haihtuminen koski selvimmin etualalla olevaa tilaa, jota ei panoraamaa seuraavan katseen kannalta enää ollut olemassa.

Syvyysulottuvuuden menettäminen ja etualalta haihtuva tila. Niitä käsiteltiin *Panoraama*-esityksessä.

Minulle maisema on kokemus. Sieltä olen kasvanut ja syntynyt, maasta. Se on minulle tila. Siksi kysyn mitä maisemalla tarkoitetaan. Minulle on tärkeää ymmärtää, koska käytän sitä sanaa työssäni.

Masseyn mukaan se, kuinka tilan ymmärrämme, vaikuttaa siihen, miten käsitämme maailman ja kehityksen. Hänen mukaansa tila ei ole staattinen tai neutraali eikä riippumaton ajasta, vaan se punoutuu ajassa ja on läpeensä sosiaalista. Hän myös kirjoittaa, että yhteiskuntaa olisi ajateltava tilallisesti rakentuneena, ettei tila ole paikan vastakohta. Masseyn mukaan paikka syntyy tilassa yhteen niveltyvistä sosiaalisista suhteista ja vuorovaikutuksista, joilla on usein myös globaali ulottuvuus.

Minulle se miten suhtaudun esitystilaan vaikuttaa siihen miten käsitän siellä tapahtuvia asioita, muutoksia ja asioiden suhteita toisiinsa. Ajattelen esitystilan rakentuvan myös työryhmän yhdessä vietetystä ajasta. Ajattellessani katsojan kokemusta ja reittiä esitykseen sekä esityksen suhdetta maailmaan, mietin ja tiedostan sen miten esitystila on suhteessa ympäröivään. Rakennus, jossa se on. Kaupunki, jossa se on. Maa, jossa se on.

Kukinissa kolmas piano soi katsomoon näkyvän näyttämötilan ulkopuolella. *Panoraamassa* oli irto-ovia, joita käytettiin varsinkin Farssi-osiossa, lavalla. Jatkuvuus ja ympäröivyyys tehtiin ”näkyväksi” ja sen olemassaolosta muistutettiin. Se on toistuva muoto, jonka tunnistan töissäni. Ajattelen tilan jatkuvan seinien läpi. Mielessäni tila asettuu aina suhteeseen ympäröivään, esimerkiksi kaupunki ja niin edelleen. Se on minulle kontekstia ja poliittista.

Sivuosahenkilöt kiinnostavat minua usein. Kysymys siitä, kenen näkökulmasta maailmaa koetaan tai voidaan kuvitella ja ajatella. Mikä on näkymätöntä ja mikä näkyvää? Tila on usein sivuosassa. Ja maisema.

Rakastan joutomaita ja rakennuksien yläosissa olevia sokkeleita ja tilpehöörejä ja erilaisia muotoja. Niihin mahtuu kuvittelemaan. Niiden äärellä tuntuu että hengitän. Niissä on tyhjyyttä tai ”tarpeettomuutta”, sivussa olevaa, johon mahtuu. Ne ovat särö tehokkuutta korostavassa maailmassa. Olen käyttänyt työskentelyssä epätilan käsitettä. Epätila on aina suhteessa, johonkin totuttuun tilaan ja tuo sitä kautta esiin totuttuja ajatusrakenteita tai totuttuja suhteita ja käyttäytymismalleja.

Kestojen käyttö ja kiinnostus ja niiden tutkiminen ja niillä leikkiminen on ollut varsinkin viimeisimmissä töissäni olennaisia. Myös esitystilan koko ja etäisyydet merkitsevät minulle. Ne luovat itsessään kestoja ja erilaisia suhteita siihen. Kesto on kokemus.

Panoraamassa seisoskeltiin välillä sivussa. Siihen liittyi ajatus siitä, kun seisoo eteisessä vaatteet päällä ja odottaa, kun muut vielä pukevat.

Kukinissa istuttiin ja hengailtiin pitkiä aikoja kukkien kanssa (ihanan älytöntä toimintaa!) täysissä valoissa ja kysyttiin nyt hetkeä. Annettiin tilaa hitaudelle. Se kysyi kärsivällisyyttä, uskoa, myötätuntoa.

Milloin tulee hetki kun asiat kestävät niin pitkään, että on pakko alkaa nähdä muuta kuin on tai milloin kesto tuo esiin jotain mikä oli piilossa? Se on kulttuurisidonnaista ja suorassa yhteydessä totuttuihin sopimuksiin ja sääntöihin ja ympäröivään maailmaan. Tähän liittyy myös kokemus naisena olemisesta odottajana. *Panoraamassa* mummot eivät odottaneet. He olivat.

Ruumiini kautta olen ohjaajana suhteessa esitystilaan. Ajattelen ruumistani tilallisena. Siinä on suhteita, se elää, hengittää ja muuttuu. Se on minulle läsnä olevaa, turvapaikka ja kumppani.

Kieli hajoaa

Jossain kohtaa prosessia kieli hajoaa. Näin voi tapahtua myös useammassa eri prosessin vaiheessa. Se on samalla syvempi antautuminen. Tämä aina jotenkin yllättää minut, vaikka se on tapahtunut useamman kerran. Se yllättää koska sitä ei voi pakottaa, vaan se syntyy teoista ja yhdessäolosta. Se on luova tila. Nautinnollinen olotila. Asiat jakautuvat, eivätkä ole kenenkään yksin. Se on se minkä eteen on tehnyt töitä. Että voisi olla laajempaa ymmärrystä.

Minulle ohjaajana kielen hajoaminen työtilanteessa tarkoittaa sitä, että alan puhua yhä enemmän höpöjä ja saatan esimerkiksi ruveta käyttämään jotain sekakieltä. Itsekseni esitystä pohtiessani ja käydessäni esityksestä itseni kanssa keskusteluja, alan näillä main käyttää usein hetkeksi runollista muotoa. Tai alan vitsailla itselleni. Jos olen ollut se, jolta on tullut impulssi tehdä kyseinen työ, on tuo viimeistään se vaihe kun en enää yksin kannan vastuuta tuoda materiaalia yhteiseen.

Tämä on myös jonkinlaista sanojen läpi menemistä. Kirjoittajana olen löytänyt reitin päästä sanojen läpi kirjoittamalla ”murteella”, eli jollain vapaalla sekakielellä, josta syntyy välillä henkilöitä ja maisemia. Kirjoitin *Panoraaman* lähtökohtamateriaaliksi Maisemankertojille lauseiden alkuja: ”Se on tuosta ku...” ”Se on tästä tuonne viissataa metriä...” ”Se on...”

Nimeäisin kielen hajoamiseksi myös sen kun työryhmä alkaa ymmärtää toisiaan jo muutamasta sanasta. Ymmärrämme toistemme kieliä. Sanat merkitsevät ja samalla ne menettävät merkityksensä. Ymmärrys on ensisijaista ja tieto jakautuu monin eri tavoin. Joskus se tapahtuu nopeasti, joskus hitaasti. Suuren näyttämön kurssilla, Tampereen Työväen Teatterissa, käytimme englantia työkielenä ryhmässämme vaihto-oppilaan vuoksi. Se oli kiinnostavaa, koska olimme kaikki tolkkuttoman väsyneitä tiukassa

aikataulussa ja kahdenkymmenenseitsemän hengen uuden työryhmän sekamelskassa. Ensimmäistä kertaa leikkimässä onnesta soikeena ja suurilla haaveilla täytettyinä suurella näyttämöllä, johon ainakin itse itseltäni salakavalasti ja salaa rakastuin syvästi. Rumiin verhoihin, tiettyä säveltä jatkuvasti ulisevaan näyttämökoneistoon ja isoon tilaan. Puhuin puuta heinää ja kaikkia kieliä sekaisin ja koin tulleeeni ymmärretyksi.

Yksi kielen hajoamisen hetki on kun esitys kommunikoi katsojan kanssa.

Haasteeksi sanojen katoaminen tai sanattomuus tulee kun minun pitäisi puhua töistäni prosessin ulkopuolella, jonkinlaisessa ohjaajan roolissa, jota en itse itsestäni käsin hahmota. Esimerkiksi tiettyä teosta markkinoidessa. Yleensä löydän itseni olemasta hiljaa hetkessä, jossa tunnistan ja aistin että nyt olisi kyllä hyvä osata puhua, jotta voisin olla teoksen puolella ja kantaisin vastuuni siitä, ettei se jäisi ilman katsojia. Ja etten minä, ja jopa koko työryhmämme, jäisi minun takiani ilman töitä. En ajattele omaavani tuota valtaa. Mutta tajuan, että sellaista roolia minulle tarjotaan. Tai sellaista minulta oletetaan.

Koen suurta tarvetta, halua ja painetta osallistua esimerkiksi keskusteluun taidekentän rakenteista. Mutten tiedä paljonko minun pitäisi osata, että se olisi mahdollista, että voisin. En tiedä kykenenkö.

Kuinka kommunikoida erilaisissa rooleissa ohjaajana ja taiteilijana?

Miksi yritän oppia?

Haaveammattini lapsena oli merimies. Kaksi maailmaa ja minussa ne olisivat yksi. Satamassa täyteläistä ja ihmistäyteistä, pulppuavaa, pakahduttavaa, keveää, loputtoman hauskaa elämää. Merellä (puupurjelaivassa) harmaa meri, loputon ihana melankolinen

yksinäisyys, vahvasti ytimissä tuntuva merituuli, kylmyys, tylsyys, kova työ, askeettisuus, keinuva ajaton maailma.

Koska haluan ja tahdon. Koska sillä on merkitystä.

AJATTELEN

Teatteri häiritsee. Se on ihanaa. Se on voima.

Kreikankielinen sana *theatron* on alkujaan tarkoittanut katsomoa. Olen muotoillut sen itselleni niin, että se tarkoittaisi katsojille tarkoitettua tilaa. Sitä kautta olen ajatellut että teatteriesitys voi olla mitä tahansa, se on vapaa, katsojalle ajateltu tai syntyvä tai jäävä tila ankkuroi tapahtumat. Mikä on katsojalle ajateltu tila? Olen usein ohjaajana katsojan ”kuljettaja”, katsojan, joka on samalla aina vapaa.

Missä menee minun rajani ohjaajana ja katsojana? Opettelin yhden koulutyöni, *Le Genda*-nimisen musiikkiteatteriesityksen vuonna 2014, esityskaudella jäämään esityksen jälkeen paikalle, etten karkaisi hoitamaan muita asioita pois katsojien luota. Opettelin vain olemaan paikalla ja vastaanottamaan palautetta. Sanatonta tai sanallista. Se oli mieluisa kokemus. Silloin olin valmis siihen. Ennemmin en ollut. Ohjaajana pelkään esimerkiksi häiritseväni läsnäolollani esityskaudella katsojia, jos saan liikaa huomiota.

Minkälaista suomalainen keskustelu taiteesta sitten on ja täytyykö minun ymmärtää koko kenttä, ennen kuin voin osallistua keskusteluun menettämättä kykyäni puhua, kysyä ja kyseenalaistaa? Ja kadottaisinko sanani silti.

Saksassa, Bochumissa Ruhrtriennale-festivaaleilla syksyllä 2014 Campustriennalen opiskelijaosallistujana, opin että saksalaisen teatterin olennainen osa on keskustelu esityksistä. Esitysten analysointi. Puhuin aiheesta myös Katariina Nummisen kanssa, joka oli Campustriennalessa mukana opettajana. Puhuimme saksalaisen teatterin koosta ja volyyymista verrattuna Suomeen. Teatterista kirjoittavia lehtiä on paljon ja ihmisiä on enemmän kuin Suomessa. Suomessa esitys saattaa jäädä vain itsensä varaan.

Siitä ei esimerkiksi kirjoiteta mitään julkista. Se saattaa tuoda mukanaan vaateen siitä, että esityksen täytyisi antaa kokonainen vastaus itsessään, että sen täytyisi ymmärtää kaikki puolet jostain asiasta, koska se keskustelee itsekseen. Tietenkin esityshetkessä se keskustelee katsojan kanssa sekä koko prosessin ajan työryhmän sisällä, ihmisten ja asioiden kesken.

Oli hauskaa uppoutua yhdessä saksalaisten opiskelijoiden kanssa itselleni uuteen katsoja- kulttuuriin ja tapaan. Saksassa jo väliajalla muut opiskelijat, jotka olivat Saksasta, kääntyivät aloittamaan keskustelun ja analyysin. Karkasin muiden suomalaisten kanssa välillä vessaan pakoon. Se oli humoristista. Kyse oli tottumuksesta ja kulttuurista, eikä niinkään siitä ettemmekö olisi osanneet sanoa jotain. Tajusin nauttivani Suomessa olevasta hiljaisuudesta ja luvasta pitää itsellään kokemus. Olen suomalaisen teatterikulttuurin kasvatti. Suomalainen teatteri on syntynyt harrastajateatteriperinteessä. Kuka tahansa voi saada Suomessa kokemuksen teatterin tekemisestä.

Usein ymmärrys tulee vasta kun on jakanut ajatuksiaan jonkun kanssa eli keskustellut. Esitykset myös elävät noissa keskusteluissa. Haluaisin että molemmat tavat voisivat olla olemassa. En osannut puhua asiasta vielä silloin Bochumissa, mutta nyt ehkä osaisin.

Sanojen voima

Olen usein parempi, kun ensin saan kuulla muiden puhuvan. Entä kun aloitan hiljaisuudesta?

Opettelin aikuistuessani puhumaan. Vaikka olenhan lapsesta asti osannut puhua. Olen opetellut suhteuttamaan sanojani rohkeammin omaan ruumiiseeni, tuomaan ajatuksiani sanoiksi ja artikuloimaan itseäni. Opettelin puhumaan, jotta voisin puhua ja kommunikoida ilman pelkoa, luottaen siihen että voin muuttaa jotain kerran sanottua, ettei heti tarvitse olla valmista.

Opettelin puhumaan, jotta voisin kertoa haluni, helliä sanoilla ja ilmaista omia rajojani.

Opettelin puhumaan lisää, jotta voisin olla ohjaaja. Ohjaajana puhuminen on minulle työkalu. Tämän ymmärsin. Ja sitten opettelini.

Joskus kadotan sanat. Tai muutaman sanan. Joskus kadotan kykyni sanoa mitään. Sitä tapahtuu erilaisissa tilanteissa. Yleensä se ei enää haittaa minua. Mutta on tilanteita, jolloin se haittaa ja ahdistaa. Silloin kokemukseni on kuin luiskahtaisin ulos ja ulkopuolelle. Päässä ei liiku mitään. Alan kuvitella etten osaa puhua.

Minulla ei ole tämän kanssa hätää työprosessin sisällä, mutta vaikeus tulee vastaan työssäni silloin kun pitäisi puhua tai kirjoittaa eli sanoilla määritellä ja avata ja kertoa työstään. Varsinkin tietyssä prosessin käymisvaiheessa työryhmän ulkopuolella. Tai kun aistin hierarkioita, jotka liittyvät työrooleihin ja rakenteisiin. Mutta tämäkin tapahtuu nimenomaan työryhmän ulkopuolella, kun ei ole ääneen sanottuja yhteisiä sopimuksia, vaan vain aistittavissa olevia rakenteita, joita en ihan ymmärrä mutta sen verran tajuan että ei tunnu hyvältä. Minussa herää vastustus. Ja vaikenen. Pääni sisällä tuulee, ohitseni aavikolla pyörii kasa risuja. Koinko painetta, jota en kestänyt, ja sanat tai puhe katosivat?

En vielä kertaakaan ole kyennyt kirjoittamaan käsiohjelmaan jotain sellaista, jonka otsikkona on Ohjaajan sana.

Tähän liittyy annetun roolin vaatimukset. Aistin jonkin tietyn ohjaajan roolin, jota en kuitenkaan ole ihan valmis allekirjoittamaan. Aistin hierarkiaa. Ja minulla on tapana reagoida hierarkioihin purkavasti. Mutta jos en pysty niitä purkamaan, hämmennyn. Tajuan silloin myös sanojeni vallan. Enkä tiedä haluanko tuollaista valtaa kannattaa. Ja toisaalta en tiedä osaanko enää edes puhua. Ymmärränkö oikeastaan enää mistään mitään? Mitä juuri sanoin?

Kuinka uskaltaisin määritellä niin paljon että kommunikoin, etten kadota sanojani ja jää pois keskustelusta? Kuinka paljon olen valmis muuttumaan jos maailma ei muutu? Maailma elää ja muuttuu. Ja kuinka paljon minun pitää muokkautua, jotta voisin osallistua keskusteluun joka muuttaisi maailmaa? Milloin arvostan itseäni tarpeeksi? Entä muita? Kenen sanoille annan äänen, jos minulle lankeaa valta ja vastuu? Sanoilla on valtaa. Ohjaajalle annetaan valtaa.

Puhuessani tulen näkyväksi. Joudun vastuuseen ja vaikutan. Pelkään tulevani määritellyksi ja ymmärretyksi väärin koska en ymmärrä jotain rakennetta. Pelkään ettei taitoni riitä sanoilla muuttamaan tuota väärinymmärrystä, etten osaa purkaa. Sanat ovat yhteydessä yhteisöön ja sovittuihin normeihin ja ymmärrykseen.

Mutta kuka omistaa tai määrittelee kontekstin, sovitut normit, käytetyt sanat?

En ole epämääräinen, jos en osaa myydä itseäni tai teostani.

Määritelmä ”välimaastossa oleva” ei tarkoita mitään.

Teatteri on merkityksellistä. Teatteri ei ole tietynlaista, sen perinteet ovat tietynlaisia. Nyt on nyt. En halua että minut lokeroidaan joksikin tietyksi vain hallinnan tarpeesta. En ole naisena tasa-arvoinen nykyisessä rakenteessa.

En ole väärä.

- Metässä ollaa.

Ei! Nyt on nyt. Me olemme se kenttä! Tehdään yhdessä, ajatellaan!

Ollaan tässä. Ei tehdä kaikki niin paljon liikaa töitä, että ahdistutaan, eikä ehditä ja jakseta löytää ja kohdata. Osallistutaan keskusteluun. Jutellaan.

Unohdetaan sanoja.

- Me tässä ollaa.

Niin.

Opettelen yhä puhumaan.

Rakastan sanoja, niiden voimaa ja jaettavuutta. Vaikka joskus kadotan sanat, kieli on minulle myös turvapaikka.

Leikin usein sanoilla. Vitsailen, sanailen, rakentelen uusia sanoja. Osaan tarttua nopeasti toisen ihmisen sanoihin ja tuoda siihen jonkin uuden, yleensä humoristisen leikin tai viittauksen tai tilanteeseen liittyvän, vaikkapa rytmityksen. Murteet ja erilaiset puhetavat tarttuvat minuun helposti.

Osaan puhua.

Kokeilen.

Haluan sanojen voivan olla töissäni myös ruumiillisia ja tilallisia.

Ohjaajan ruumis

Minun työkaluni ohjaajana on ruumiini, ja minulla on ruumis, joka puhuu paljon. Sanoin joskus, että ajattelen ohjaavani ruumiillani. Mutta lopetin niin sanomisen, koska en osannut selittää mitä sillä tarkoitan.

Minulla on ihmisen ruumis. Se elää ja hengittää. Väsyä ja innostuu. Siinä on valtavasti tietoa ja se on älykäs. Se muistaa. Elän ruumiini kanssa ja ruumiissani.

Minulla on naisen ruumis. Minun ruumiini määrittelee myös välillä minkälaista roolia minulle tarjotaan ohjaajana. Minulla ei ole Jeesuksen ruumista, eikä minulla ole partaa.

Olen joustava, voimakas, herkkä.

Olen opetellut puhumaan ja tarvittaessa huutamaan niin, että se kuuluu isossakin tilassa.

Ajattelen ruumiillani.

Olen katsomossa.

Tulen paikalle ajoissa.

Keitän kahvia. Lämmittelen. Olen esillä. Ohjatessa minun ei tarvitse sulkea pois aistejani ja herkkyyttäni. Se on silloin autuas tila.

Vanhenen. Ja samalla minussa on monta ikää.

Ihastun.

Kuuntelen.

Tiskaan. Saatan oleilla päämäärättömästi ja turvassa vielä hetken esitystilassa ennen kuin sanon Hei ja lähden kohti kotia.

Kävelen, tunnen ja kuulen kuinka ruumiini on.

Minulla on jokaiseen teokseeni liittynyt jokin tunnistus kun teen sitä.

Ruumiillinen kuva, hetki, kysymys, kokemus. Jotain johon voin palata tai joka

pitää minut mukana tai joka muistuttaa minulle, on viesti, tai se jokin, jolla saan yhteyden haluuni tehdä työ. Se houkuttaa, hankaa, kysyy, haluttaa.

Le Genda

- Tunne kun katson valokuvaa hevosesta, joka on sidottu suitsistaan muovituoliin.
- Hetki kun teoksen säveltäjä Roope Mäenpää esittelee viinilasien soittoideaansa. Näytin hänelle siitä innostuneena youtubesta Nasse-sedän pullokonserton.

Treffit

- Keskustelu ja ajattelu Henriikan kanssa.

Panoraama

- Halu uskoa ja kokea, että on ruumis. Ettei se ole kadonnut.
- Suuri tila, Teatterisali.

Kukin

- Hetki kun on jo tartuttu kädestä kiinni, ei se kun tarttuu, vaan kun on jo tartuttu ja sitten...

Ilman tätä jotain, sisälläni kuuluu Ei, en halua. En aidosti suostu.

Unen logiikka – Ja vitut.

Unen logiikka on määritelmä, jota on käytetty kuvaamaan joitakin ohjaamiani esityksiä. Mitä tuo määritelmä kantaa mukanaan, mitä sillä tarkoitetaan?

Unen logiikka on eri asia kuin unet. Logiikka on rakenne. Entä unet sitten?

Ilona Reiners käsittelee kirjassaan *Kaipausta ja kannibalismia – esseitä mielenliikutuksista* länsimaisen yhteiskunnan suhdetta uniin eri aikoina.

Lause ”se oli vain unta” on yritystä tukahduttaa unen mahti pienellä vain-sanalla,... (Reiners 2005: 23)

Hän antaa esimerkkejä siitä miten länsimaisen kulttuurin perusta on myös unissa ja ilmestyksissä. Eri aikakausina ja eri käsitysten mukaan unet ovat edustaneet esimerkiksi alitajuntaa, päivän toimien vastapuolta ja päivän tapahtumien käsittelyä. Unet on ajateltu myös mahdollisuutena hurjastella, jotta päivällä ”elämässään” voisi sitten elää rauhassa ja nuhteessa. Freudille uni oli ihmisen oma näyttämö, jossa toimivat lunastamattomat, muttei täysin kuolleet, toiveet. Jotkut yhteisöt antavat unelle erilaisen arvon, ei vain päivän palvelijana. Reiners kirjoittaa myös siitä, että taiteesta tuli jossain vaiheessa unien pakopaikka. Hänen mukaansa siitä kärsi sekä uni että taide. Hän kirjoittaa että unista, jotka kerran olivat jumalallisia viestejä, tuli halpa keino esittää jotakin outoa ja kummallista. Ja kuinka sitten taide? Typistetäänkö se keskustelussa olemaan jotain vastaavaa kuten unille on ajateltu? ”Ai se on vain taidetta.”

Mutta mitä tarkoittaa unen logiikka? Sehän voi tarkoittaa melkein mitä vain. Väistetäänkö tuolla määritelmällä ajattelua? Ainakin sitä käyttämällä minä väistin keskustelun. Ja mahdollisuuden ymmärrykseen.

Olen siis myös itse käyttänyt unen-logiikka määritelmää. Olen käyttänyt sitä työkaluna prosessissa. Tajuan tehneeni sen ajattelematta ja kuulematta. Tein niin jotta tulisi järjen tuntu eli turva, kun aistin ihmisten pitävän sitä määritelmää jotenkin käypänä. Vaikka minua samaan aikaan epäilytti. Mutten tajunnut ihan että mikä. Kaihersi hiukan vaan, ja tuntui sumuiselta. Nyt tajuan. Väistin! Ohitin samalla jotain arvokasta. Ohitin ajattelun. En kuunnellut itseäni. Oletin että minulta odotetaan jotain tiettyä ratkaisua. Ohitin tärkeän keskustelun.

Näen paljon unia, monenlaisia ja monenlaisilla logiikoilla, myös erittäin kirkkaita unia. Kerran pesin yön mattoja. Ei sen kummempaa tapahtunut. Oli hyvä olla.

Olen ohittanut tärkeän keskustelun! Ja mahdollisuuden! En kuunnellut itseäni. En haastanut. En tehnyt työtäni.

Dramaturginen ajattelu on se mitä kautta merkityksiä syntyy, sitä kautta asiat tulevat kommunikoiviksi.

Ajattelu! Yhdessä ajattelu!

Ajattelua.

Freddie Rokem puhui luennollaan ”*The performativity of philosophy*” vuonna 2008 Helsingin yliopistolla siitä, että filosofia on syntynyt Kreikassa teatteriesitysten jälkeisissä oleiluissa ja keskusteluissa. Hän vertasi sitä baarikeskusteluun esityksen jälkeen.

Viljandissa teatterifestivaaleilla helmikuussa 2016 *Kukin*-esityksen kanssa vieraillessa huomasin, etten osannut puhua teoksesta haluamallani tavalla. Se oli yhtäkkiä jotain niin ei myytävää ja uskoa vaativaa puhua tuosta nimenomaisesta esityksestä. Sanatonta ja läsnä olevaa. Samalla olin onnellinen, että selkeästi esitys on löytänyt jonkin omansa. Mutta harmitti kun en osannut puhua siitä. Tai pahempaa, pelkäsin puhumalla tekeväni sille jotain hallaa, viemään sen sanattomuuden pois.

Olen hauras.

En suhtaudu yleensä näin suojelevasti mitään esitystä kohtaan. Ajattelen että taide ja teokset ovat vahvoja omassaan. Ettei taide ole hauras ja kuitenkin samalla se on täysin kadulla selviämätöntä kamaa, kuten Esa Kirkkopelto puhui Näyttelijäntaide ja nykyaika kurssilla eli ohjauksen mestarikurssilla syksyllä 2013. Se on sen oikeus. Olla ufo, olla suojatton, peloton, täysin vapaa,

rakastunut, jumissa, kaukana kovista arvoista, enemmän kuin tärkeää pelkässä olemassaolossaan.

Missä on se hetki, aukko kun voin vain olla puhumatta, määrittelemättä? Olla juuri niin hauras, hukassa, umpimielinen, pihalla, sanaton. Teen työni, kattokaa sitä. Teokset ovat se konkretia ja samaan aikaan katoavia.

- Metässä ollaa.

Hyvä.

Panoraaman lopussa Mummot istuvat samalla paikalla kuin alussa. Pöytä tavaroineen ja tuoleineen tuodaan takaisin sivupyörönäyttämöltä keskelle.

Pöytä on pyöreä, siinä on vihreä hapsuhelmainen pöytäliina, jonka päällä on pitsiliina. Se on täynnä kaikenlaista kamaa. Ruusuja, naposteltavaa, pienesineitä, kahvikupit neljälle.

On hiljaista, mummot istuvat samoilla paikoilla kuin esityksen alussa. Kaarina istuu keskimmäisenä ja alkaa kysellä arvoituksia.

KAARINA

Arvotus.

RUTH

Jaaha no ni.

KAARINA

Tuli noista junista mieleen tällane arvotus että.

RUTH

No ni.

KAARINA

Mitkä kaks asiaa tässä maailmassa on luotuja kulkemaan?

RUTH

Minä tiän. (*Laulaa.*) Sillä junat ja naiset ovat luotuja kulkemaan.

ARMI

Ai kauhia, oisin mie tuon arvannu.

KAARINA

Mut sie olit vähän hittaampi.

RUTH

Oliko oikein?

KAARINA

Oli oikein, täysin oikein. Elikkä oikea vastaus on Junat ja naiset.

RUTH

Onneks oon kuunnellu Suomipoppiä

KAARINA

Kyllä, johat yks nolla.

RUTH

No ni.

Ovat hiljaa. Ruth ja Kaarina keinuvat tuoleillaan, Armi leyhyttelee takinkaulustaan. Ruth imeskelee mynthonpastillia. Armi syö karkkeja.

Litteroin tähän *Panoraaman* esityksestä pätkiä esitystallenteesta, joka on kuvattu 18.2.2015.

Panoraaman mummojen puhuma teksti on yhteistä ja jokaisessa esityksessä hieman erilainen. Se on syntynyt dialogisesti. Improvisoiden ja sitten tarkemmin sopien. Se on jatkuvaa ajattelua yhdessä. Harjoitusprosessin aikana ja esityksissä.

KAARINA

Arvotus.

RUTH

No ni.

KAARINA

Mikä minä olen?

RUTH

No.

KAARINA

Ahavoitunein huulin kosketan sinua keväisin. Talvi kun saapuu, et näe minua enää. Syksyllä taas palaan.

ARMI

Rakkaus? Nuuskamuikkunen?

KAARINA

Ei o.

RUTH

Ahavoitunein huulin.

KAARINA

Aha se on se se ratkasu löytyy sieltä.

RUTH

Juu juu sitä minä tässä mietin.

ARMI

Ahaa.

RUTH

Mahla.

KAARINA

Ahaa - aika lähellä. Mahla - ei o.

ARMI

Allah.

KAARINA

Ei o. Se on lähempänä tuo.

RUTH

Ai Allah oli lähempänä?

KAARINA

Se on lähempänä.

RUTH

Jesse.

KAARINA

Ei o.

KAARINA

Oikea vastaus on juurihoito.

ARMI

Ai kauheeta.

RUTH

Niinpä tietty. Ahavoitunein huulin.

KAARINA

Siinä sitte ku joutuu pittää...

Hiljenevät ja ovat pidempään hiljaa kuin viimeksi. Ruth ja Kaarina keinuvat tuoleillaan, Armi leyhyttelee takinkaulustaan. Ruth imeskelee mynthonpastillia. Armi syö karkkeja.

Vaikuttamassa on ollut koko työryhmä, sen reaktiot ja aistiminen mitkä asiat puheessa hersyvät yhä uudelleen ja milloin uskalletaan mennä vielä pidemmälle. Milloin on hyvä ja turvallista lipsua, antaa sanojen tulla ja luottaa siihen, että ne elävät ja luottaa, että kuulemme ja huomaamme kun ne kuolevat. Se on syntynyt toistosta, yhdessä vietetystä ajastamme, joka lähti siitä kun matkustimme harjoitusten alussa Viipuriin koko porukalla. Kun haahuilimme pakkasessa Monrepon puistossa.

RUTH

Oli pillu märkänä

ARMI

ku syksyinen metsä

KAARINA

Ja sinne syksyseen mettään ku vielä ajokoiran päästää juoksemaa, mättäältä mättäälle...

Eli sillä tavalla tämä on koko työryhmän yhteistä tekstiä.

Harjoitusprosessissa paljastui nopeasti se, milloin jokin juttu kuolee toistettaessa ja mitkä pysyvät yhä uudelleen elossa vaikka toistuvat samanlaisina. Piti löytää tasapaino sovitun ja ei-sovitun välille. Kieli elää koko ajan.

Jotkut asiat halusin että pysyivät. Ja osa oli aina muuttuvia. Joskus sanoin että ei tuonne. Harvemmin tarvitsi.

Sovimme niin paljon rajoituksia, että näyttelijöillä on turvallista ja vapaata samaan aikaan ja että minä ohjaajana ja dramaturgina voin allekirjoittaa sen mitä esityksessä puhutaan siinä yhteydessä. Ja miten se kommunikoi esityksen kokonaisdramaturgian ja maailman kanssa.

KAARINA

Arvotus

RUTH

No ni.

KAARINA

Minulla on yleensä neljä jalkaa ja olen siitä päällisin päällisin puolin pikkasen vihertävä ja jos hyppään sinun päällesi palmulehvistä niin yleensä sinulle käy huonommin kuin minulle käy ja jollet sitten ole Clark Kent nimeltäsi.

ARMI

Biljardipöytä.

KAARINA

Mistä sie sen tiesit?

RUTH

Biljardipöytä?

KAARINA

No niin on on on.

ARMI

Tasois ollaa.

KAARINA

Katokko kyllähän siinä huonosti käy jos biljardipöytä sun päälle...

RUTH

Näissei oo kyllä logiikan hiventä näis sinun arvotuksissa...

KAARINA

Elä rupee arvostelemaa, nää on vanhoja kiinalaisia sananlaskuja, ja mee sinne saatana kertomaan niille että nää on huonoja. Muinaisia. Nää on vanhempia ku siä ja mie yhteensä.

RUTH

No mie ehkä lähenki sinne. Arvostellemmaa.

Vaikenevat pitkäksi aikaa. Valo pimenee yhä. Ovat hiljaa. Ruth ja Kaarina keinuvat tuoleillaan, Armi leyhyttelee yhä takinkaulustaan. Ruth imeskelee mynthonpastillia. On enää vähän valoa.

KAARINA

Arvotus. Suutarin lapsella ei ole kenkiä. Muurarin lapsella ei ole laastia. Parturin lapsella ei oo hiuksia (näyttelijä repeää nauramaan.). Mutta mitä tekee runoilija...poika?

ARMI

Elää köyhyydessä.

KAARINA

Ei o.

ARMI
Ihmetekoja?

RUTH
Tää on ny varmaan joku tää on nyt varmaan joku Isovihan aika.

KAARINA
Tää on historialline tapahtuma.

ARMI
Rakentaa.

KAARINA
Jos mie sanoisin että tähän ni liittyy Konkistadorit.

RUTH
Mitkä?

KAARINA
Konkistadorit. Ne jotka hävitti koko Mayakulttuurin silloin muinoin.

RUTH
Jaa ne.

ARMI
Ai kauheeta.

RUTH
No tuo helepotti kyllä ja palijo.

(Tauko.)

KAARINA

Mie en ny muista sitä oikeaa vastausta.

ARMI

Ai kauheeta.

KAARINA

Mutta et sanotaa ny vaik että molemmat sai ny tästä vaikka pisteen.
(*Tauko.*) Muute oisin tienny mutta ku siinä oli se Konkissadorivihje ni se vähän vei harhaan.

RUTH

Mitä menit sanomaa.

Valo pimenee yhä. Ovat hiljaa. Ruth ja Kaarina keinuvat tuoleillaan, Armi leyhyttelee takinkaulustaan. Ruth imeskelee mynthonpastillia. Pitkä tauko. Valo on kokonaan pois. Pimeys. Hiljaista. Mutta...

KAARINA

Arvotus. Mikä se on se semmonen ko o avait e t vai i avi et mitä pie a n i a vait e ?

Pimeys. Hiljaista.

Halusin ohjaajana ja taiteen tekijänä ja yhteiskunnan jäsenenä, ajattelijana, tuoda mummot keskiöön ja antaa heille äänen. Esityksen lopussa emme pääse heistä eroon. Vaikka valo katoaa, on pimeää ja luulee että he katoavat, niin pimeydestä kuului vielä puhe, juuri kun luuli ettei enää kuulu. Kieli hajoaa äännteiksi, sanat muuttavat muotoaan, mutta ne jatkuvat. Ääni on olemassa jossain. Mummot vaativat olla. Minä ohjaajana ja esityksen tekijänä vaadin heille tilaa, jotta maailmaan mahtuisi.

Ajattelu ei ole jotain vain joillekin tarkoitettua ja tietyllä tapaa tehtyä. Ajattelu on uskallusta kohdata, nähdä ja pitää huolta. Se on halua ymmärtää.

- Me tässä ollaa.

Metässä me tässä. Ollaa.

LÄHTEET

Viitteet ja muu mainittu lähdekirjallisuus

Reiners, Ilona 2005. Kaipausta ja kannibalismia – esseitä mielenliikutuksista. WSOY. Helsinki. Sivu 23.

Wolfgang Schivelbusch, Wolfgang 1996. Junamatkan historia. Suom. Margit Heinämäki. Vastapaino. Tampere. Sivut 57 ja 59.

Massey, Doreen 2008. Samanaikainen tila. Toim. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen, Jarno Valkonen. Suom. Janne Rovio. Tampere. Vastapaino.

Mainitut suulliset lähteet

Kirkkopelto, Esa. 2013.

Numminen, Katariina. 2014.

Rokem, Freddie. 2008.

Valokuvat

Ensimmäinen valokuva: Mitro Härkönen. *Panoraama*, Teatterikorkeakoulu 2015. Kuvassa Antti Heikkinen, Joonas Kääriäinen, Minerva Kautto.

Toinen valokuva: Kaj Bäckström. *Kukin*, Ylioppilasteatteri, Helsinki 2015. Kuvassa Inna Lampinen, Milla Kuikka, Veikka Kalavainen, Tuukka Leijavuori.

LIITTEET

Työryhmät

Kukin

Miro Apostolakis, Valtteri Halonen, Ville Hilska, Veikka Kalavainen, Inna Lampinen, Jussi Lankoski, Joonas Lehikoinen, Tuukka Lejavuori, Sampo Korrensalo, Milla Kuikka, Miili Matikainen, Tommi Moilanen, Taimi Nevaluoma, Anne Nimell, Otto Pilli, Otto Rokka, Monica Rusanen, Lauri Ranta, Saban Ramadani, Judith Regwan, Esa-Matti Smolander, Rasmus Strandell, Anna Suhonen, Janica Töyräs, Heidi Yli-Yrjänäinen

Panoraama

Antti Heikkinen, Minerva Kautto, Leila Kourkia, Joonas Kääriäinen, Anne Nimell, Mitja Nylund, Annika Saloranta, Anniina Veijalainen

Taltiointi

Taltiointi opinnäytteeni taiteellisesta osiosta, *Panoraama*. 2015. 90 min. DVD. Teatterikorkeakoulu.